
РОЗДІЛ VIII. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.2.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.82>

ПРОБЛЕМА ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ

Аніщук В.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права

Луцького національного технічного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9854-4932>

Аніщук В.В. Проблема притягнення до кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні.

Проблема домашнього насильства для українського суспільства була завжди актуальною та поширеною. Численні випадки вчинення домашнього насильства спонукали законодавця криміналізувати дане діяння, про що свідчать зміни до Кримінального Кодексу України від 06.12.2017 року та внести законодавчі зміни до низки нормативно-правових щодо захисту від проявів домашнього насильства. Світова спільнота стрімко захищає права людини, її честь та гідність, гендерну рівність та повагу до людських свобод, формуючи в суспільства низку непорушних цінностей. Життя громадян України докорінно змінилося з початком повномасштабної війни у нашій країні. У статті здійснено аналіз офіційної статистики, яка показує, що домашнє насильство в Україні і під час воєнного стану не втратило своєї актуальності, не викликає сумніву поширеність цієї проблеми у суспільстві. Припускаємо, що збройний конфлікт може загострювати проблему насильства, оскільки агресія, зміна звичного ритму життя, необхідність пристосуватися до нових обставин, постійна загроза можуть бути факторами, які впливають на вчинення домашнього насильства. Це свідчить про нагальну потребу у розробленні дієвих механізмів боротьби із даними кримінальними правопорушеннями. Потрібно змінити ментальне сприйняття домашнього насильства у нашому суспільстві. На жаль, домашнє насильство відноситься до кримінальних правопорушень, які характеризуються підвищеною латентністю. Потерпілим від вказаних кримінальних правопорушень достатньо часто соромно повідомляти про факт вчинення щодо них, або інших осіб насильства. Вкрай важливим для подолання цього виду злочинності, є зміна

сприйняття домашнього насильства потерпілими особами і суспільством в цілому. Про домашнє насильство не соромно повідомляти, це не таємниця, яка носить інтимний характер життя сім'ї, або окремої особи. Неповідомлення про факти вчинення домашнього насильства є покриванням жорстоких злочинців.

Ключові слова: домашнє насильство, права людини, честь, гідність, гендерна рівність, людські свободи, цінності.

Anishchuk V.V. The problem of criminal responsibility for domestic violence in Ukraine.

The problem of domestic violence has always been relevant and widespread for Ukrainian society. Numerous cases of domestic violence prompted the legislator to criminalize this act, as evidenced by the amendments to the Criminal Code of Ukraine dated December 6, 2017, and to make legislative changes to a number of regulations on protection against manifestations of domestic violence. The world community rapidly protects human rights, its honor and dignity, gender equality and respect for human freedoms, forming a number of inviolable values in society. The life of Ukrainian citizens changed radically with the beginning of a full-scale war in our country. The article analyzes official statistics, which show that domestic violence in Ukraine during the martial law has not lost its relevance, there is no doubt about the prevalence of this problem in society. We assume that the armed conflict can exacerbate the problem of violence, since aggression, a change in the usual rhythm of life, the need to adapt to new circumstances, a constant threat can be factors that influence the perpetration of domestic violence. This indicates an urgent need to develop effective mechanisms for combating these criminal offenses. We need to

change the mental perception of domestic violence in our society. Unfortunately, domestic violence is a criminal offense characterized by high latency. Victims of the specified criminal offenses are often ashamed to report the fact that violence has been committed against them or other persons. Changing the perception of domestic violence by victims and society as a whole is extremely important for overcoming this type of crime. There is no shame in reporting domestic violence, it is not a secret that is intimate in the life of a family or an individual. Failure to report domestic violence is a cover for violent criminals.

Key words: domestic violence, human rights, honor, dignity, gender equality, human freedoms, values.

Постановка проблеми. Життя громадян України докорінно змінилося з початком повномасштабної війни у нашій країні. 2022-й рік став переломним роком для України. З перших днів повномасштабного вторгнення увага суспільства була прикута до перебігу воєнних дій, до рішень, які приймалися національною та світовою спільнотою в інтересах України. Для правоохоронної системи України розпочалася безпрецедентна робота щодо виявлення, фіксації і розслідування воєнних кримінальних правопорушень: вбивства, катування, викрадення, нанесення тілесних ушкоджень, насилля, пошкодження та знищення майна тощо.

Стан опрацювання цієї проблематики. Питанням кримінальної відповідальності за домашнє насилля у своїх працях приділяли увагу такі науковці, як С.В. Якимова, О.В. Степаненко, М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров, Н.В. Довгань-Бочкова та інші.

Метою статті є з'ясування стану та особливостей притягнення до кримінальної відповідальності за домашнє насилля в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що фокус суспільної уваги зосереджений на збройному конфлікті, життя триває, суспільство продовжує жити у своєму ритмі, з якого, на жаль, не зникли випадки вчинення кримінальних правопорушень. Проблема домашнього насильства для українського суспільства була завжди актуальною та поширеною. Сім'я є первісним осередком суспільства, але навіть між рідними людьми часто виникають різного роду непорозуміння. Варто зазначити, що не дивлячись на активне становлення культу поваги до людини, як до індивіда, а також гендерної рівності чоловіків та жінок, в Україні часті випадки прояву дій насильницького характеру в сім'ї.

Задля захисту жертв домашнього насильства, попередження та протидії такому негативному явищу, було прийнято низку нормативно-пра-

вових актів, а також внесено ряд законодавчих змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України), Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині притягнення до відповідальності за домашнє насилля.

Так, з 06.12.2017 року, домашнє насилля було криміналізоване та закріплене у ст. 126-1 КК України, де зазначено, що домашнім насильством вважається умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1]. Таким чином, домашнє насилля включає в себе: 1) фізичне насилля; 2) економічне насилля; 3) психологічне насилля; 4) сексуальне насилля. Визначення кожного елементу домашнього насильства міститься в Законі України «Про запобігання і протидію домашньому насильству», який був прийнятий та набув чинності у 2018 році.

На нашу думку, уточнення форм домашнього насильства є влучним та доцільним, оскільки передбачає відповідальність не лише за спричинення фізичних страждань, а й за психологічне насилля, яке значною мірою впливає на ментальне здоров'я, економічне насилля, яке впливає на якість людського життя та сексуальне насилля, оскільки ніхто не має права примушувати особу вступати у сексуальний зв'язок проти її волі.

На думку О.С. Бондаренко, психологічне насилля проявляється у таких формах: відсутність поваги до особи, нав'язування допомоги, яку не просили, контроль, загрозлива поведінка кривдника, нав'язування «почуття вини», лицемірство при інших людях [2, с. 15-16].

Ми вважаємо, що автор влучно описав форми психологічного насильства в сучасних реаліях. Проблемою є те, що жертва може не повною мірою усвідомлювати, що знаходиться в аб'юзивних відносинах, і як наслідок: терпіти дії кривдника та не повідомляти про це органи Національної поліції України, що в подальшому може мати негативні наслідки для її нервової системи.

Досвід пережитого психологічного насильства вкрай негативно відображається на психоемоційних станах потерпілого. Така ситуація завдає шкоди психічному розвитку, провокує різні патологічні стани організму, породжує невпевненість, неврастенію, що у свою чергу стає ризиком розвитку стійкого депресивного стану [3, с. 180].

Питання економічного насильства також є об'єктом вивчення багатьох науковців. Вважає-

мо, що Е.М. Кісілюк, О.В. Смаглюк визначають найбільш повну класифікацію видів економічного насильства в сім'ї, виокремлюючи наступні форми:

– ухилення від сплати платежів, які один член сім'ї зобов'язаний сплачувати на користь іншого (ст. 164, 165 КК України);

– протидія законній господарській діяльності одного члена сім'ї з боку іншого або, навпаки, примушування члена сім'ї займатися певними видами діяльності (ст.ст. 150, 150-1, 206, 303, 304 КК України);

– злочинні діяння одного члена сім'ї проти власності іншого члена сім'ї (ст. 185-187, 189, 190, 194, 289 КК України);

– злочинні діяння одного члена сім'ї стосовно майна, що належить йому та іншому члену сім'ї на праві сумісної (спільної) власності (ст. 356 КК України);

– порушення недоторканості житла (ст. 162 КК України);

– зловживанні опікунськими правами (ст. 167 КК України) [4, с. 99].

Вчинення економічного насильства щодо особи виражається у позбавленні її матеріальних благ, необхідних для нормального її життя. Даний вид насильства сприяє розвитку в людини відчуття безсилля, вона починає відчувати матеріальну залежність від свого кривдника, що як наслідок призводить до моральних страждань.

В свою чергу, вчинення фізичного та сексуального насильства передбачає дії фізичного, або сексуального характеру, проти волі особи, які приносять їй особливих страждань.

Для профілактики та забезпечення від сексуального насилля є неурядові, зокрема жіночі організації. Саме вони постають ініціаторами розроблення та реалізації програм, спрямованих на зменшення кількості вчинення зазначеного кримінального правопорушення. Органи влади повинні заохочувати на усіх рівнях співпрацю з громадськими організаціями, які борються з насиллям над жінками, та встановити активне співробітництво з ними, надаючи матеріально-технічну та фінансову підтримку [5, с. 248].

Ми погоджуємось із даною позицією, оскільки домашнє насильство є злочином, про який не можна мовчати. Потрібно змінити ментальне сприйняття домашнього насилля у нашому суспільстві. На жаль, домашнє насильство відноситься до кримінальних правопорушень, які характеризуються підвищеною латентністю. Потерпілим від вказаних кримінальних правопорушень достатньо часто соромно повідомляти про факт вчинення щодо них, або інших осіб насильства. Вкрай важливим для подолання цього виду злочинності, є зміна сприйняття домашнього насильства потерпілими особами і суспільством цілому. Про домашнє насильство не соромно пові-

домляти, це не таємниця, яка носить інтимний характер життя сім'ї, або окремої особи. Неповідомлення про факти вчинення домашнього насильства є покриванням жорстоких злочинців. Чим більшого розголосу буде надано проблемі – тим більший є шанс на її швидке вирішення. В XXI столітті люди є вільними індивідами та не повинні піддаватися жодному виду насильства.

Проте, статистика вчинення домашнього насильства в Україні за останні роки є вкрай невтішною. До прикладу, відповідно до звітів про кримінальні правопорушення, які опубліковані на сайті Офісу Генерального прокурора України у 2019 році було обліковано 2 554 кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством у сім'ї, і 1 068 кримінальних правопорушень, передбачених ст.126-1 КК України «Домашнє насильство» [6]. В 2020 році в Україні як і в більшості країн світу був введений карантин, у зв'язку із поширенням вірусної хвороби COVID-19. Дана обставина вплинула на те, що люди почали більше часу проводити вдома. Так, офіційна статистика за 2020 рік свідчить про облікування вже 3 972 кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, і 2 213 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство» [7], що вдвічі перебільшує минулорічний показник. Офіційна статистика за 2021 рік нараховує 4 800 кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством і 2 432 кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство» [8].

Як зазначалося вище, 24 лютого 2022 року, в Україні почалося повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Уже більше року, українці живуть в умовах війни. Це також дало свій відбиток на вчинення домашнього насильства. За офіційною статистикою у 2022 року, в Україні обліковано 3 360 кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством і 1 498 кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство» [9]. За офіційними даними з січня по серпень 2023 року в Україні обліковано 4 181 кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством і 1 880 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 126-1 КК України «Домашнє насильство» [10]. Ці дані є вкрай невтішними і свідчать про негативну тенденцію щодо збільшення проявів домашнього насильства в Україні.

Негативним моментом є те, що навіть коли українців об'єднує спільний ворог та спільна жага перемоги, деякі з них продовжують шукати ворога в осередку сім'ї, вчиняючи насильницькі дії щодо власних родичів.

Висновки. Таким чином, дослідження офіційної статистики показує, що домашнє насильство в Україні і під час воєнного стану не втратило

своєї актуальності, не викликає сумніву поширеність цієї проблеми у суспільстві. Припускаємо, що збройний конфлікт може загострювати проблему насильства, оскільки агресія, зміна звичного ритму життя, необхідність пристосуватися до нових обставин, постійна загроза можуть бути факторами, які впливають на вчинення домашнього насильства.

Проблема домашнього насильства потребує розроблення нагальних шляхів вирішення. Важливо, не мовчати про домашнє насильство, не приховувати свого кривдника, та берегти себе. На сьогоднішній день, існує гаряча лінія для повідомлення про вчинення домашнього насильства, яка працює цілодобово, а також правоохоронні органи, які в будь-який момент можуть прийти на захист жертв, та надати допомогу. Крім того, на офіційному сайті Міністерства внутрішніх справ України, у розділі «Протидія та запобігання домашньому насильству», розроблені плани безпеки для постраждалих від домашнього насильства, також є окремий план безпеки для постраждалих від домашнього насильства в умовах війни [11]. Це є ще одним свідченням розуміння актуальності та серйозності проблеми домашнього насильства з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 126-1.
2. Бондаренко О.С. (2019). Психологічне насильство як форма домашнього насильства.
3. Зінсу О.В. «Правові та психологічні аспекти домашнього насильства.» Молодий вчений 12 (64) 2018. С. 178–182.
4. Кісілюк Е.М., Смаглюк О.В. Кримінальна відповідальність за гендерно зумовлене насильство в Україні. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2018. № 1. С. 96–104.
5. Грищенко А.Л. Сексуальне насильство як форма домашнього насильства. Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення, 246–248.
6. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. 2019. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205.
7. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. 2020. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855.
8. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. 2021. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627.
9. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. 2022. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262.
10. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора України. 2023. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=236295.
11. Протидія та запобігання домашньому насильству / Портал МВС. 2023. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/domestic-violence>.